

УДК 631.15

Дриженко О.А.*аспірант кафедри економіки підприємства
Університету державної фіскальної служби України***Залізко В.Д.***доктор економічних наук,
професор кафедри економіки підприємства
Університету державної фіскальної служби України*

СУЧАСНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

MODERN METHODS OF EVALUATION OF INNOVATIVE POTENTIAL OF ENTERPRISES IN AGRICULTURAL HOLDING OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті визначено важливість оновлення виробництва на базі освоєння досягнень науки і техніки. Розглянуто сучасні методи оцінки інноваційного потенціалу в сільському господарстві. Виокремлено, систематизовано та доповнено методи оцінки інноваційного потенціалу в сільськогосподарських підприємствах з урахуванням науково-технічних факторів.

Ключові слова: інноваційний потенціал, методика оцінки, інноваційні фактори, науково-технічний потенціал, аграрні підприємства.

АННОТАЦИЯ

В статье определена важность обновления производства на базе освоения достижений науки и техники. Рассмотрены современные методы оценки инновационного потенциала в сельском хозяйстве. Выделены, систематизированы и дополнены методы оценки инновационного потенциала в сельскохозяйственных предприятиях с учетом научно-технических факторов.

Ключевые слова: инновационный потенциал, методика оценки, инновационные факторы, научно-технический потенциал, аграрные предприятия.

ANNOTATION

The article defines the importance of updating production on the basis of mastering the achievements of science and technology. Modern methods of estimation of innovative potential in agriculture are considered. The methods of estimation of innovative potential in agricultural enterprises, taking into account scientific and technical factors, are systematized and supplemented.

Keywords: innovative potential, methodology of evaluation, innovation factors, scientific and technical potential, agrarian enterprises.

Постановка проблеми. Світова практика господарювання, а також передовий досвід вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників свідчать про вирішальне значення науково-технічного прогресу та інноваційних процесів у розвитку аграрної сфери економіки. Безперервне оновлення виробництва на базі освоєння досягнень науки і техніки стає ключовим фактором зростання і підвищення ефективності аграрного виробництва. Функціонування суб'єктів господарювання, забезпечення прибуткової діяльності, а також багатьох аспектів розширеного відтворення нині досить важко й навіть неможливо уявити без інноваційного вдосконалення. Отже, виникає необхідність оцінювання тенденцій інноваційного потенціалу, визначення місця й ролі у формуванні ефективності сіль-

ськогосподарських підприємств, у чому полягає постановка проблеми та її актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для обґрунтування методів оцінки інноваційного потенціалу в сільському господарстві велике теоретичне та методологічне значення мають праці таких учених, як Б.К. Лисин, В.К. Фрідлянов [3], О.І. Янковська [4], Л.С. Мартюшева, В.О. Калишенко [5], В. Черевко [6], І.В. Калачова, О.В. Шубравська, К.О. Прокопенко [7] та ін. Ними було досліджено змістовне наповнення поняття інноваційного потенціалу підприємств, теоретичні засади його формування, визначено основні чинники, які впливають на створення інноваційного потенціалу, та розглянуто окремі складники, необхідні для здійснення його оцінки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених проблемам оцінки інноваційного потенціалу підприємств, тема залишається відкритою та дискусійною, а наявні методи потребують узагальнення та уніфікації.

Мета статті полягає у дослідженні, узагальненні та доповненні методів формування та оцінки інноваційного потенціалу аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потенціал підприємства є першоосновою інноваційної діяльності. Методологічною базою сутності інноваційного потенціалу є поняття «потенціал», який має специфічні особливості з урахуванням цільової спрямованості, тобто забезпечення бажаного рівня інноваційної активності підприємства.

Будь-яка соціально-економічна система досягає успіху у своїй діяльності, якщо вона знаходиться у стані послідовного і неухильного розвитку. Розвиток – це придбання нової якості, що визначає посилення і стійкість життєдіяльності організації, її зростання. Як би успішно вона не функціонувала, але якщо її керівництво не націлено на освоєння нових технологій, що дають змогу виробляти нові види

продукції високої якості і з найменшими витратами, вона через певний проміжок часу ризикує стати неконкурентоспроможною. Це означає ослаблення позицій на ринках збуту, втрату споживачів продукції і зниження розмірів прибутку. Все це сприяє виникненню кризової ситуації в організації. Отже, чим вище рівень інноваційного потенціалу підприємства, тим успішніше воно уникає можливих кризових ситуацій. Інноваційний потенціал варто розглядати як систему елементів, необхідно розуміти значущість кожного елемента системи й оцінювати їх взаємозв'язок [1].

У Законі України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» інноваційний потенціал подається як сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки [2].

Інноваційний потенціал – це частина соціально-економічного потенціалу сільського господарства й являє собою накопичену сукупність ресурсів. На процес формування інноваційного потенціалу впливають переважно такі фактори, як:

- стан інноваційного клімату регіону діяльності підприємства;
- особливості інноваційної діяльності підприємства;
- розвиненість і гнучкість оргструктури управління інноваційною діяльністю, системи мотивації; оптимізація комплексу маркетингу.

Існують й інші фактори, але вони відрізняються від наведених даних лише за ступенем деталізації. Велика увага нині приділяється комплексному дослідженню факторів, що впливають на ефективність інноваційних систем, для координування й інтеграції соціально-економічних процесів. Рівень використання інноваційного потенціалу, своєю чергою, залежить від якості прийнятих інноваційних та інвестиційних рішень на кожному етапі інноваційного процесу, а також від ступеня інформаційної забезпеченості цього процесу. Важливо забезпечити надійність роботи всіх суспільних механізмів інноваційного розвитку, безпечність функціонування всієї соціально-економічної системи.

Розвиток інноваційної діяльності аграрної сфери та вітчизняної економіки у цілому потребує об'єктивної й усебічної оцінки її ефективності. Точність оцінки рівня інноваційного потенціалу в сільському господарстві може бути забезпечена лише за умови правильного вибору системи показників.

Аналіз наявних розробок у напрямі оцінювання інноваційного потенціалу підприємства дав можливість зробити висновок, що у цілому пропозиції дослідників стосуються структуризації інноваційного потенціалу за функціональною ознакою, відмінності простежуються

у виділенні складників інноваційного потенціалу та їх змістовному наповненні.

Досить усебічну і вичерпну оцінку інноваційного потенціалу підприємства пропонують Б. Лісін та В. Фрідлянов. Вони вважають, що необхідно розглядати чотири складники:

- заділ науково-технічних (технологічних) власних та придбаних розробок і винаходів;
- стан інфраструктурних можливостей самого підприємства, організації, що забезпечують проходження новацією всіх етапів інноваційного циклу, перетворення її на нововведення або інновацію;
- зовнішні й внутрішні фактори, що відображають взаємодію інноваційного потенціалу з іншими частинами сукупного потенціалу промислового підприємства, науково-технічної організації та впливають на успішність здійснення інноваційного циклу;
- рівень інноваційної культури, що характеризує ступінь сприйнятливості нововведень персоналом підприємства, організації, його готовності й здатності до реалізації нововведень у вигляді інновацій [3].

Заслуговує на увагу методика комплексної оцінки інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств О.І. Янковської за допомогою інтегрального показника, який включає ресурсний та інтелектуальний складники. Ресурсний складник передбачає оцінку забезпеченості сільськогосподарського підприємства основними видами ресурсів: матеріальними, трудовими, фінансовими; інтелектуальний складник включає оцінку рівня освіти керівника, працівників підприємства та ступінь інтеграції в інноваційний процес (співпраця з науковою установою, статус племінного заводу чи племінного репродуктора, виробника оригінального та елітного насіння або виробника репродукційного насіння) [4].

На думку Л.С. Мартюшева, В.О. Калишенко та В. Черевко, які дотримуються процесного підходу до оцінки інноваційного потенціалу, існує сукупність показників господарської діяльності підприємства та його інноваційної активності, що дають змогу сформуванню «портрету» інноваційно активного підприємства (показники рівня інноваційності продукції, зміни кількості інноваційно активних підприємств, загальні обсяги реалізованої інноваційної продукції та зміна її структури тощо) [5; 6].

Поділяємо думку І.В. Калачова, О.В. Шубравської та К.О. Прокопенко, що обстеження рівня інноваційного розвитку повинно включати такі інформаційні блоки:

1. Ресурсні показники підприємств для оцінки потенціалу їх розвитку та ресурсних можливостей запровадження там новацій.
2. Економічні результати виробничої діяльності підприємств для оцінки фінансових можливостей запровадження новацій.
3. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності підприємств щодо впро-

вадження нових прогресивних технологічних процесів, видів інноваційної продукції, маркетингових та організаційних інновацій для визначення чинників сприяння та перешкоджання інноваційному розвитку.

4. Розвиток інноваційних процесів у сільськогосподарських підприємствах за напрямками, джерелами та обсягами фінансування інновацій для оцінки фактичного рівня розвитку інноваційних процесів на підприємствах. Зазначені блоки отриманої інформації щодо сільськогосподарських підприємств дадуть можливість визначити наявні закономірності їх інноваційного розвитку [7].

Під час формування методичних підходів до оцінки інноваційного потенціалу важливо враховувати галузеві особливості щодо застосування майбутніх інновацій. Оцінка інноваційного потенціалу наукових розробок, пошук шляхів підвищення ефективності науково-інноваційної діяльності на рівні конкретної галузі та окремих аграрних підприємств потребують формування відповідного методичного обґрунтування, адже в теорії та практиці інноваційного розвитку не існує загального показника, який характеризує науково-технічний потенціал аграрного підприємства.

Рис. 1. Складники оцінки інноваційного потенціалу сільськогосподарського підприємства

Використовуючи статистичні показники, маємо змогу провести тільки кількісну оцінку окремих складників інноваційного потенціалу. Зміну інноваційного потенціалу аграрного підприємства пропонуємо показати за допомогою даних кількісних показників. Особливу увагу тут слід звернути на науково-технічний потенціал підприємства та його оцінку (рис. 1).

Зміну індексу науково-технічного потенціалу аграрного підприємства пропонуємо розраховувати за формулою:

$$I_t = \left[\sum_{j=1}^n \Delta_j \times S_j \right] / 100,$$

де j – номер фактору науково-технічного рівня сільського господарства;

n – кількість факторів науково-технічного рівня сільського господарства;

Δ_j – зміна кількісного виразу j -го фактору науково-технічного рівня сільського господарства у t році порівняно з базовим;

S_j – питома вага j -го фактору в загальному науково-технічному рівні сільського господарства.

Отримані таким чином індекси характеризують динаміку зміни науково-технічного рівня виробництва в сільськогосподарських підприємствах. Отже, методика його оцінювання відповідає сучасному інноваційному розвитку галузей сільського господарства, є математично доступною, практичною та гнучкою до змін. Наголосимо на тому, що на інноваційну діяльність сільськогосподарського підприємства також можуть вплинути інвестиційні чинники. Оптимальний обсяг інвестицій у сільськогосподарські землі в Україні в 2011 р. є одним із найнижчих у світі (600–800 дол./га), у 2017 р. – 200 дол./га. Для порівняння: у Північній і Південній Америці (США й Аргентині) цей показник становить 4 тис. дол./га, у західноєвропейських країнах – до 12 тис. дол./га. Отже, для збільшення потенціалу потрібно збільшити обсяги інвестицій у сільськогосподарські землі. Водночас за ефективного ведення сільського господарства можна досягти найвищих показ-

ників поточної врожайності з використанням оптимальних органічних технологій.

Висновки. Отже, проведені дослідження дали змогу сформулювати систему факторів-індикаторів інноваційного потенціалу оцінки сільськогосподарського підприємства з урахуванням необхідності розширення оцінки науково-технічного фактору. Подальші дослідження мають бути спрямовані на формування концептуальних підходів до створення інноваційного механізму, що буде здатним забезпечити розвиток підприємства за рахунок використання його інноваційних можливостей, резервів розвитку та інвестицій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кобелев В.М. Інновації як підхід антикризового управління на підприємствах машинобудування. Вісник НТУ «ХПІ». 2015. № 26(1135). С. 162–166. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/16493/1/vestnik_HPI_2015_26_Kobieliev_Innovatsii_yak_pidkhd.pdf.
2. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=433-15>.
3. Лисин Б.К., Фридлянов В.К. Инновационный потенциал как фактор развития. Инновации. 2002. № 7. С. 25.
4. Янковська О.І. Інтегральна оцінка інноваційного потенціалу приватних сільськогосподарських підприємств Житомирської області. Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Харків, 8–22 листопада 2010 р.). Т. 2. Харків: ХНТУСГ, 2010. С. 190–195.
5. Мартюшева Л.С., Калишенко В.О. Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження. Фінанси України. 2002. № 10. С. 61–66.
6. Черевко В. Аналіз та оцінка фінансування інноваційної діяльності в Черкаському регіоні. Економіст. 2006. № 5. С. 38–41.
7. Калачова І.В. Інноваційна діяльність сільськогосподарських підприємств: перешкоди та напрями розвитку. URL: [http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/1100/1/10-16_1'2013\(60\)_Kalachova_Shubravska_Prokopenko.pdf](http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/1100/1/10-16_1'2013(60)_Kalachova_Shubravska_Prokopenko.pdf).